

אמר לו הכובס: מפירקיה דרבי מאיר שמייע לי. בדרשתו של רבי מאיר שמעתי, שפסוק זה תשובה לקושיא זו.

דאמר רב יוחנן, כי הוה דריש ר' מאיר בפירקיה, הוה דריש תילתא שמעתא, תילתא אגדתא, תילתא מתלי. כשהיה רבי מאיר דורש בזמנו, שלישי מדרשתו דרש בהלכה, שלישי באגדה, ושלישי משלים.

ואמר רב יוחנן: שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר, ואנו אין לנו אלא משל המסביר את שלשת הפסוקים הבאים:

ואלו הן: "אבות יאכלו בוסר" (58) ושיני בנים לט-א תקחינה" [ירמיה לא' כח'], "מאזני צדק אבני צדק" [ויקרא יט' לר'], "צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו" (59) [משלי יא' ח'] (60).

גפרית ואש מאת ה'", מדוע נאמר "מאת ה'", בגוף שלישי, "מאתו" מיבעי לי?

אמר ליה כובס לרבי ישמעאל, שבקיה [עזוב אותו, ואל תתיחס לדבריו], אנא מהדרנא ליה [אני אענה לו כאיוולתו].

דכתיב [בראשית ד' כג'], "ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמעון קולי, נשי למך האזנה אמרתי", מדוע דיבר למך בגוף שלישי, הלא "נשיו" מיבעי לי?

אלא, משתעי קרא הכי. דרך הכתוב לומר בגוף שלישי.

הבא נמי, משתעי קרא הכי (57).

אמר ליה, ר' ישמעאל לאותו כובס: מנא לך הא? מניין ידעת להשיב לו כך?

57. אף על פי שכך פשוטו של מקרא, מכל מקום גנוז בו גם סוד גדול מסתרי תורה. עיין יעב"ץ.

58. ענבים קודם בישולם, והאוכלם קהות שיניו. רש"י.

59. "משל זה הוא ענין נפלא להבין בענין פוקד עון אבות על בנים, כי נמשך הפורענות מן האב אל הבן.

וכן המשל מן מאזני צדק אבני צדק, הוא משל למשפטי הש"י איך הם צדק. וכן צדיק מצרה נחלץ איך הקב"ה שומר את הצדיק ורשע בא תחתיו.

אמר לו הזאב: ובשביל אבא אני לוקה?!
אמר לו השועל: הן! "האבות יאכלו בוסר" וגו'.

אבל בא עמי, ואראך מקום לאכול ולשבוע.

57. אף על פי שכך פשוטו של מקרא, מכל מקום גנוז בו גם סוד גדול מסתרי תורה. עיין יעב"ץ.

58. ענבים קודם בישולם, והאוכלם קהות שיניו. רש"י.

59. "משל זה הוא ענין נפלא להבין בענין פוקד עון אבות על בנים, כי נמשך הפורענות מן האב אל הבן.

וכן המשל מן מאזני צדק אבני צדק, הוא משל למשפטי הש"י איך הם צדק. וכן צדיק מצרה נחלץ איך הקב"ה שומר את הצדיק ורשע בא תחתיו.

כל אלו ממשלות הם דברי חכמה, ומתיחסים אל ממשלות, שועלים, על החכמה שיש בהם. כלם הם בדרכי ה', כי לפעמים

אמר ליה כופר⁽⁶¹⁾ לרבן גמליאל: אלהיכם גנב הוא! דכתיב "ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן".

אמרה ליה ברתיה, שבקיה. דאנא מהדרנא ליה. עזבהו, אני אענה לו:

אמרה ליה: תנו לי דוכוס אחד. תנו לי שופט לנקום נקמה.

אמר לה: למה לידך?

אמרה לו: ליסטין באו עלינו הלילה, ונטלו ממנו קיתון של כסף, והניחו לנו קיתון של זהב.

אמר לה: ולוואי שיבא עלינו בכל יום.

אמרה לו: ולא יפה היה לו לאדם הראשון, שנטלו ממנו צלע אחת, ונתנו לו שפחה לשמשו⁽⁶²⁾!?

אמר לה: הכי קאמינא, אלא לשקליה בהדיא: כך כוונתי לשאול, מדוע נטלה ממנו מתוך שינה, כגנב במחתרת, ולא לקחה ממנו בגלוי?⁽⁶³⁾

אמרה ליה: אייתו לי אומצא דבישרא. הביאו לי חתיכת בשר חי.

אייתו לה, אותבה תותי, בחשא, אפיקתה, אמרה ליה אכול מהאי. כשהביאו לה, הניחה אותה תחת האפר לצלותה, והגישה לו לאוכלה.

אמר לה: מאיכא לי, כיון שראיתי כיצד מכינים אותה קודם חיתוכה, איני יכול לאוכלה.

אמרה ליה: ואדם הראשון נמו, אי הות שקילה בהדיא, והיה רואה כיצד הקב"ה יוצר את האשה, הוה מאיכא ליה.

בא לו על הבאר, ועל שפתו מוטל עץ, והחבל מושכב עליו, ובשני ראשי החבל שני דליים קשורים.

נכנס השועל בדלי העליון, והכביד וירד למטה, ודלי התחתון עלה.

אמר לו הזאב: למה אתה נכנס לשם?

אמר לו השועל: יש כאן בשר וגבינה לאכול ולשבוע, והראה לו דמות הלכנה במים כדמות עגול כמין גבינה עגולה.

אמר לו: אני היאך ארד?

אמר לו, הכנס אתה בדלי העליון נכנס והכביד וירד. ודלי שהשועל עליו עלה.

אמר לו הזאב, היאך אני עולה?

אמר לו: "צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו", לא כך כתיב, "מאזני צדק" וגו': רש"י. ועומק ענין משל זה, עיין מהרש"א.

61. יש שגרסו "אמר ליה קיסר לרבן גמליאל. עיין מהרש"א.

62. היעב"ץ הקשה: הרי אסור לגזול על מנת לשלם כפל, ואם כן, אף על פי שהחזיר לו שפחה לשמשו, מכל מקום גזל הוא? ותירץ, רק באופן שהגזלן אינו בטוח שימצא כפל לשם, אזי אסור לגזול. שמא לא ימצא בסוף להחזיר לו.

אך הקב"ה שבידו לתת מה שיחפוץ, מותר לו לגזול על מנת לשלם. עיי"ש.

63. המהרש"א מבאר: הקיסר סבר שבריאית האשה היתה לחובת האדם ולא לזכותו, והוכיח זאת מכך שלא שקליה בהדיא, על כרחך כיון

עוד אמר ליה כופר לרבן גמליאל: ידענא אלהייכו מאי קא עביר, יודע אני מה הקב"ה עושה כעת⁽⁶⁴⁾.

איתנגד ואיתנח. ספק רבן גמליאל את כפיו ונאנח.

אמר ליה, מאי האי? מדוע נאנחת?

אמר ליה: בן אחד יש לי בכרכי הים, ויש לי גענועים עליו, בעינא דמחיות ליה ניהלי. רוצה אני שתראה לי היכן הוא, ומה מעשיו כעת.

אמר, מי ידענא היכא ניהו? וכי יודע אני היכן הוא?

אמר ליה: דאיכא בארעא לא ידעת, דאיכא בשמיא ידעת? הנעשה בארץ אינך יודע, והנעשה בשמים תדע?!

אמר ליה כופר לרבן גמליאל: כתיב [תהלים קמז ד'] "מונה מספר לכוכבים" מאי רבותיה? אנא מצינא למימנא כוכבי! מה גדולה היא, הא אף אני יכול למנות הכוכבים⁽⁶⁵⁾?

אייתי חבושים, שדינהו בארבילא וקא מהדר להו, הניחם במסנת, והניעם אנה

ואנה.

אמר ליה מנינהו?

אמר ליה: אוקמינהו. העמידם במקום אחד, ואז אוכל למנותם.

אמר ליה: רקיע נמי הכי הדרא. אף הכוכבים ברקיע נעים מהכא להתם, ולא תוכל למנותם.

איכא דאמרי: הכי אמר ליה, הכופר לרבן גמליאל: מני לי כוכבי. כלומר, יודע אני את מנין הכוכבים.

אמר ליה, אימא לי כביך ושיניך כמה הוה? אמור לו כמה שינים יש בפיך?

שדא ידיה לפומיה וקא מני להו. הכניס ידו לפיו לספור שיניו.

אמר ליה: דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת? מה יש בפיך אינך יודע, ומה שבשמים תדע?!

אמר ליה כופר לרבן גמליאל, מי שברא הרים לא ברא רוח.

שנאמר [עמוס ד' יג'], "כי הנה יוצר הרים

שחוב הוא לו, לכן נתנה לו במחשך.

ועל זה ענתה לו, שבריאת האשה זכות היא, ונתנה במחשך, כדי שלא תמאס עליו.

64. סבור היה שלא יוכל רבן גמליאל להכחישו. רש"י. וביתר עומק מסביר המהרש"א, כיון שמשחרב בית המקדש ניטלה נבואה מישראל, סברו אומות העולם לומר שניתנה הנבואה להם, תחת ישראל. כיון שעזב ה' את עמו, ובחר

בגויים תחתיהם.

ולכן רצה הקיסר להוכיח לרבן גמליאל שיש לו נבואה.

65. הקיסר הכופר, רצה לעשות עצמו כאלוה, ולכן התרברב שיכול לספור את הכוכבים. שהרי מי יוכל להוכיח שאינו יודע את מספרם.

לכן הוצרך רבן גמליאל להוכיח לו על ידי נסיון החבושים, שאינו יכול לספורם. מהרש"א.

ובורא רוח". משמע, שנים הם, אחד יצר, ואחד ברא.

אמר לו רבן גמליאל: אלא מעתה גבי אדם, דכתיב [בראשית א' כז'] "ויברא", ומאידך [שם ב' ז'] כתיב "וייצר", הכי נמי מי שברא זה לא ברא זה?⁶⁶

ואם תאמר, אכן, חלק מאברי האדם נבראו על ידי אחד, וחלק על ידי אחר,

מה תאמר על ראשו של האדם, שהוא טפח על טפח שיש בו באדם, ושני נקבים יש בו, עינים, ואוזנים, וכי מי שברא זה לא ברא זה?⁶⁷

שנאמר [תהלים צד' ט'] "הנוטע אוןן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט"?⁶⁸

אמר ליה: אין!

אמר ליה: וכי בשעת מיתה כולן, הנוטע, היוצר, והבורא, נתפייסו להמיתו באותה שעה?⁶⁹

אמר ליה ההוא אמגושא [מכשף] לאמימר: רואה אני על ידי כישוף, כי מפלגך לעילאי דהורמיז⁶⁶, מפלגך לתתאי דאהורמיז. חלקך העליון נברא על ידי שד, והתחתון על ידי הקב"ה⁶⁷.

אמר ליה אממר, אם כן היכי שביק ליה

אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה, היאך מתיר הורמיז לאהורמיז, להעביר החלק מים סרוחיס? שהרי כל מה שאדם מכניס לפיו מוציא מנקביו?⁷⁰

אמר ליה קיסר לר' תנחום: תא ליהו כולן לעמא חד. בואו ונהיה כולנו לעם אחד.

אמר לו רב תנחום: לחיי! אנן דמהלינן לא מצנינן מיהוי כוותייכו, אתון מהליתו והו כוותן. בכבוד רב. אך אנחנו המהולים, איננו יכולים להיות כמוכם, ועליכם למול את עצמכם כדי להיות כמונו.

אמר ליה הקיסר: מימר שפיר קאמרת, מיהו כל דוכי למלכא לשדיוה לביבר. יפה ענית. אך כל המנצח את המלך בויכוח, יטילוהו לכלוב האריות.

שדיוה לביבר ולא אכלוה. הטילוהו לבור, ולא אכלוהו האריות.

אמר ליה ההוא מינה לקיסר, האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא. לא אכלוהו כיון שלא היו רעבים.

שדיוה ליה לדידיה ואכלוה. הטילו את אותו מין, ואכלוהו האריות.

אמר ליה כופר לרבן גמליאל: אמריתו, כל בני עשרה שכינתא שריא⁶⁸, שכינה שורה על כל עשרה מישראל, אם כן, כמה

66. הורמיז, הוא שד, בן לילית. כמבואר בבבא בתרא עג' א'.
67. כלומר, אינך בן אדם על דרך האמת, כי חציך חלוק מחציך. לפי שאתה שבוי בגולה ביד אדון קשה, הוא הורמיז. אך בחציך

68. עיין תוספות (בבא קמא פג' א'), דעל הנביאים והמשכן אין השכינה שורה אלא כשיש

66. הורמיז, הוא שד, בן לילית. כמבואר בבבא בתרא עג' א'.

67. כלומר, אינך בן אדם על דרך האמת, כי חציך חלוק מחציך. לפי שאתה שבוי בגולה ביד אדון קשה, הוא הורמיז. אך בחציך

שכינתא איכא?

קרייה לשמעיה, מוא ביה באפתקא.

אמר ליה: אמאי על שמשא בביתיה דכופר?

קרא רבן גמליאל לשמשו של הכופר, והכהו על צוארו, ואמר לו: מדוע הנחת לשמש להכנס לבית הכופר?!

אמר ליה הכופר: שמשא אכולי עלמא ניהא. כלומר, השמש מאירה בשוה לכל בני העולם.

אמר ליה: ומה שמשא, דחד מן אלף אלפי רבוא שמשוי דקמי קודשא בריך הוא, ניהא לכולי עלמא, שכינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה שיכולה לשרות על כל העולם.

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: אלהיכם גחבן הוא. כלומר, משחק בנביאיו.

דקאמר ליה ליחזקאל, [יחזקאל ד' ד'] "שכב על צדך השמאל", וכתוב [שם ו'] "ושכבת על צדך הימני".

ובאותו מעמד, אתא ההוא תלמידא לפני רבי אבהו, אמר ליה, מאי טעמא דשביעתא, למה ציוה הקב"ה על השמיטה?

אמר ליה, השתא אמינא לכו מילתא דשווא לתרוייהו. אומר לכם דבר השוה לשניכם.

אמר הקב"ה לישראל, זרעו שש והשמיטו

שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא, ולא ירום לבבכם בשבח ארצכם, ותשכחו עול מלכות שמים.

והן לא עשו כן, אלא הטאו, וגלו.

מנחגו של עולם, מלך בשר ודם שפירח עליו מדינה, אם אכזרי הוא הורג את כולן, אם רחמן הוא, הורג חצים, אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין.

אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל, כדי למרק עונותיהם של ישראל⁽⁶⁹⁾.

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: הרי אלהיכם כהן הוא, דכתיב [שמות כה' ב'] "ויקחו לי תרומה", ואם כן, כי קבריה למשה במאי טביל?⁽⁷⁰⁾

וכי תימא במינא, והכתיב [ישעיהו מ' יב'], "מי מרד בשעלו מים?"

אמר ליה, בנורא [באש] טביל.

דכתיב, [ישעיהו סו' טו'] "כי הנה ה' באש יבא".

ומי סלקא טבילותא בנורא, וכי מועילה טבילה באש?

אמר ליה, אדרבה: עיקר טבילותא בנורא הוא.

דכתיב, [במדבר לא' כג'], "וכל אשר לא

ששים ריבוא מישראל.

69. בבאור עומק הענין, עיין מהרש"א.

70. אותו מין, היה מאמין בגשמות ה', ולכן

טעה לומר שמקבל טומאה ממת. ולפי טעותו ענה לו. אך לפי האמת, ודאי לא שייכת קבלת טומאה בדבר רוחני. וע"ע בתוספות, ובמהרש"א.

יבא באש תעבירו במים" (71).

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא: כתיב "מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ", מאי רבותייהו? אתון נמי ערביתו בהרן, ואף אתכם לא הוציא מהכלל, דכתיב [ישעיהו מ' יד'], "כל הגוים כאין נגדו?"

אמר ליה: מדידכו, נביא משלכם, בלעם, אסהידו עלן [העיד עלינו], דכתיב [במדבר כג' ט'], "ובגוים לא יתחשב", ואם כן, כל מקום שנאמר "גויים", אינו כולל את ישראל בכלל.

רבי אלעזר רמי, הקשה סתירה בין הפסוקים: מחד, כתיב [תהלים קמה' ט'] "טוב ה' לכל", ומאידך, כתיב [איכה ג' כה'] "טוב ה' לקויו?"

ותרן: משל לאדם שיש לו פרדם, כשהוא משקה, משקה את כולו. כיון שאינו טורח אלא טרחה אחת לכולם. אך כשהוא עורר, וטורח לכל אחד בנפרד, אינו עורר אלא טובים שבהם.

אף הקב"ה, כשהוא זן כל העולם במאמרו, זן לכולם.

אך כשבא להגן מהן הפורענות, ולשלם שכו, אינו משלם אלא לקויו.

שנינו במשנה: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם... והלא כבר נאמר באבוד רשעים רינה":

הגמרא מבארת, אימתי נאמר "באבוד רשעים רינה":

הנה, בפרשת מותו של אחאב נאמר, "ויעבר הרנה במחנה" [מלכים א כב' ל']. משמע, "הרנה", אותה רינה ידועה, שנאמרה במקום אחר.

והיכן נאמרה? אמר רב אחא בר חנינא: נאמר [משלי יא' י'], "באבוד רשעים רנה". באבוד אחאב בן עמרי רנה.

ומקשה הגמרא: מי חדי [וכי שמח] קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים?

הכתיב [דברי הימים ב' כ' כא'], "בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו", ואמר רבי יונתן, מפני מה לא נאמר בהודאה זו "כי טוב"? לפי שאין קודשא בריך הוא שמח במפלתן של רשעים.

דאמר ר' שמואל בר נחמן, אמר ר' יונתן: מאי דכתיב [שמות יד' כ'] כשעמדו ישראל על הים, "ולא קרב זה אל זה כל הלילה?"

באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירח לפני הקב"ה.

אמר להן הקב"ה, מעשה ידי טובעין בי, ואתם אומרים שירח לפני?

משמע מכל הנ"ל, שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים?

אמר ר' יוסי בר חנינא הוא אינו שש, אבל אחרים משיש.

דיקא נמי דכתיב [דברים כח' סג'] "והיה כאשר שש יהוה עליכם להיטיב אתכם

71. אמנם לפי האמת, לא מועילה טבילה באש. רק כדי לדחות את המין ענה לו כך. רש"י.